

ÉRTEK EZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MÁSODIK KÖTET. 1870–1874.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS

OSZTÁLYTITKÁR.

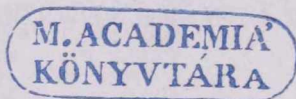
BUDAPEST,

EGGENBERGER-FÉLE AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1874.

300938

ÉRTEKEZÉSEK

a társadalmi tudományok köréből.

Második kötet. 1870—1874.

- I. Szám. A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól.
1870. 59 l. 40 kr.
- II. Szám. Az emberi öntudat jelen fokáról. Dr. Barsi
Józseftől. 1870. 27 l. 20 kr.
- III. Szám. Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén.
Wenzel Gusztáv r. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr.
- IV. Szám. Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött.
Dr. Suhayda János levelező tagtól. 1871. 12 l. 10 kr.
- V. Szám. Szemle a magyar jogászggyűlések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincz r. tagtól. 1872.
88 l. 55 kr.
- VI. Szám. Modern alkotmányos monarchiai intézmények. Ladan-
ányi Gedeon l. tagtól. 1873. 28 l. 20 kr.
- VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. Kautz
Gyula r. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr.
- VIII. Szám. A nemesség országgyűlési fejenként való megjele-
nésének megszűnése. Hajnik Imre l. tagtól. 1873.
18 lap 12 kr.
- IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból.
Dr. Matlekovits Sándor l. tagtól. 1873. 18 l. 12 kr.
- X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongressu-
sokon. Keleti Károly l. tagtól. 1874. 32 l. 20 kr.
- XI. Szám. A székely kérdés. Galgóczy Károly l. tag-
tól. 1874. 24 l. 15 kr.
- XII. Szám. Az emberi élettartam és halandóság kiszámításáról.
Négy graphicus rajzzal. Körösi Józseftől.
1874. 52 l. 50 kr.

A

RÉSZVÉNYTÁRSULATI ÜGY

TÖRVÉNYHOZÓI SZEMPONTBÓL.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS

MATLEKOVITS SÁNDOR

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1873. október 13-iki ülésén).

BUDAPEST.

EGGENBERGER-FÉLE MAGYAR AKADÉMIAI KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1874.

Budapest, 1874- Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

A RÉSZVÉNY-TÁRSULATI ÜGY

TÖRVÉNYHOZÓI SZEMPONTBÓL.

Székfoglaló értekezés

MATLEKOVITS SÁNDORTÓL.

I.

Midőn a magyar tudományos Akadémia II. osztályába levelező taggá lett megválasztatásom alkalmából hálás köszönetemet nyilvánítva, az Akadémia alapszabályai értelmében székfoglaló értekezésemet tartom: oly tárgyat választottam, mely a jogtudomány és a közgazdaságtan közös határában épen jelenleg ismét minden oldalról tüzetes vizsgálatnak vetetik alája főkép törvényhozási szempontból és különösen azért, mivel az eddigi törvények nem tartatnak olyanoknak, melyek a közgazdaságot a részvényvállalatok által annyira támogatott szédelgés veszélyei ellen biztosíthatnák.

A részvény-társulatok a jelenkori közgazdaságban és társadalomban a tőkehatalom fejlődése mellett mindinkább nagyobb jelentőséggel bírnak, mert a társulás oly alakját képezik, melyben a tőke legkényelmesebb és sok esetben legbiztosabb elhelyezést és alkalmazást talál, és mely által maga a tőke legcélszerűbb hatáskörbe jut.¹⁾

¹⁾ Will man nicht — und das ist doch schwerlich Absicht — den ganzen Grossbetrieb in der Hand des Staates concentriren, so ist für zahlreiche Unternehmungen, wenn auch freilich nicht für alle, welche sich heute der Actienvereinsform bedienen, die Statthaftigkeit von Gesellschaften mit auf Einlage beschränkter Haftbarkeit aller Theilnehmer unerlässlich. *Goldschmied. Zur Reform des Actiengesellschaftswesens. Drei Gutachten auf Veranlassung der Eisenacher Versammlung zur Besprechung der socialen Frage. Leipzig 1873. 32. l.*

A törvényhozás ezen oknál fogva legujabb időben majdnem mindenütt gondoskodott is arról, hogy a tőke elhelyezésének ezen előnyös alakja tényleges akadályokba ne ütközzék, és mivel ily akadálnak leginkább az engedélyezés tünt föl, majdnem mindenütt megszüntettetett a részvénytársulatok keletkezéséhez előbb megkivánt engedélyezési rendszer. Így történt ez az 1862-ki angol, ²⁾ az 1867-iki francia ³⁾ az 1870-ki német⁴⁾ az 1873-ki belga törvények ⁵⁾ által, melyek határozottan kimondják, hogy részvénytársulat alakulásához államengedély nem szükséges.

A törvényhozásnak ezen szabadelvű irányulata napjainkban némileg kedvezőtlen felfogással találkozik, és habár csak ritkán hallatszanak hangok, melyek az engedélyezési rendszer isméri meghonosítását követelnék, mégis sokan veszélyesnek tartják a törvényhozás által elfoglalt azon álláspontot, mely a részvényvállalatoknak lehető nagy szabadságot biztosít. Jele-sül a gyakorlat és a tudomány ujabban az engedélyezési rendszer mellőzendőnek tartá, és a részvénytársulatok alakulását és működését oly szabályok megtartásához kötő, melyek által mind a közönséget mind a társulati tagokat, mind a társulat hitelezőit e társasági alak visszásságai ellen leginkább vélte biztosíthatóknak, — s ez elv már az 1867-ki francia és az ezt utánzó 1870-ki német törvénynek sarkalatos alapja; — leg-ujabb időben az itt fölállított szabályzatokat már nem tartják kielégítőknak és túlszigorú elveket kívánnak alkalmazni, úgy hogy azon törekvések, melyek egyes kormányok tényleges működésénél, a törvényhozásnál, a napi sajtóban és az elméletben napjainkban nyilvánulnak, a részvénytársulati téren határozottan a reactio jellegét viselik magukon.

Erre mutat a legujabb belga társulati törvény, mely

²⁾ The companies act. 1862.

³⁾ Loi sur les sociétés du 24 juillet 1867, promulguée le 29. juillet 1867.

⁴⁾ Gesetz betreffend die Kommanditgesellschaften auf Actien und die Actiengesellschaften vom 11. Juni 1870.

⁵⁾ Loi contenant le titre IX. livre 1-er du code de commerce relatif aux sociétés du 20 mai 1873.

több tekintetben a részvénytársulatok szabad mozgását teljesen semmivé teszi. Erre mutat a Németországban, különösen Poroszországban Lasker képviselőnek a jelen év február havában tartott harmadfél órai philippicája folytán ⁶⁾ megindult nyomozás, melynek célja különösen az, hogy a vasúti téren a részvénytársulati alak kinövései földéritesse- nek s azok ellen a törvényhozás részéről sikeres intézkedések tétessenek. — Erre mutat az eisenachi socialisták törekvése, kik legközelebbi összejövetelük alkalmával a részvénytársulati ügy tüzetes tárgyalását tűzték ki céljukkal, és különösen a német részvénytársulati törvény hiányait akarták földeríteni, mely végből Németország legjelesebb szakférfiainak jelesül Wiener, Goldschmidt és Behrendnek véleményei kértettek ki. — Erre mutat a német jogászgyűlés ez évi tárgyalása, melyben vita alá bocsáttatott azon kérdés, vajon miáltal hárit- hatók el a részvénytársulatok alapításánál jelenkező hátrá- nyok. — Erre mutat az osztrák államférfiak folytonos tapo- gatódzása az utolsó válság kitörése előtt, midőn az engedé- lyezés kényelmes eszköze felett rendelkezve a részvénytársu- lati szédelgést mindenféle intézkedések által kívánták hát- térbe szorítani, de végre is kénytelenek voltak az üzleti élet kívánalmának engedni s a jelen évben kitört válság fejlődését tétlenül nézni. — Hazánkban is ily irány mutatkozik, nem említve a napi sajtóban felmerülő számos tervet, mind a ke- reskedelmi törvény tervezetében ⁷⁾, mind a törvényhozó testület elé Horn képviselő által benyújtott részvénytársulati tör- vényjavaslatban.

Mindezen törekvések határozott háborút indítanak a szédelgés ellen, és mivel ez különösen a részvénytársulatok ál- tal támogatattik, a részvénytársulatok alakulását, működését és általában jogviszonyaikat nehézkes intézkedések által ki-

⁶⁾ Lasker's Rede gegen Wagener und über das Eisenbahnconces- sionswesen in Preussen; gehalten im abgeordneten Hause 7. Februar 1873. Nach dem amtlichen stenogr. Berichte. Neunte Aufl. Berlin 1873

⁷⁾ A magyar kereskedelmi törvényköny tervezete. Dr. Apáthy István egyetemi jogtanártól. A magyar kereskedelmi ministerium megbízásából. Budapest 1873. 178—266 czikkek.

vánják gátolni, azt hiven, hogy a szédelgést és káros következményeit számüzni fogják.

Ily viszonyok közt nagyon is alkalomszerűnek tűnik föl azon kérdésnek tüzetesebb vitatása, vajon mily állást foglaljon el a törvényhozás a részvénytársulati ügygel szemben? különösen czélszerűek-e azon eszközök, melyek legujabban a részvény vállalati szédelgés ellen indítványoztattak vagy tényleg alkalmaztatnak? és ha nem, mily intézkedések által lehet a szédelgés kinövéseit e téren gátolni?

Tagadni nem lehet, mert elvitázhatlan tény, hogy ujjab időben a közgazdasági viszonyokban a szédelgés rendkívüli szerepet játszik.

Voltak a közgazdasági fejlődés más szakaiban is egyes, szédelgő korszakok, milyenek például a hollandi tulpománia, a Law-féle rendszer, az ángol vasúti, az amerikai bankszédelgés stb., de oly rendszeres következetességgel és mintegy törvényszerűséggel soha sem található az föl, mint épen kórunkban, midőn világválságok minden tizedik évben rendszeresen fordulnak elő, és országos válságok a különböző országok közgazdasági jellegéhez képest kisebb-nagyobb mérvben majdnem évenként észlelhetők. A tőkehatalom kifejlődése az államadósságok és a részvénytársulatok által létesíthető értékpapírok és az azokkal folytatható tőzsdei üzletek, a válságok keletkezését és a szédelgést hatalmasan előmozdítják. De nagyon hibás volna azt hinni, hogy a szédelgést és az azal járó rendkívüli közgazdasági bajokat törvényhozási úton hatalom szóval el lehetne háritani, vagy hogy csak egy téren is, jelesül a részvény társulatok terén mutatkozó visszaélések szigorú törvények által az életből kiküszöbölhetők.⁸⁾

⁸⁾ Überaus wichtig erscheint es wiederholt darauf hinzuweisen, dass das Actien-System durch keine Art gesetzlicher Vorschriften so zu regeln ist, dass der Diebstahl en gros und so zu sagen mit Staats-erlaubniss zu verhindern wäre. Es ist einfach eine Thorheit, wenn man jetzt von »Lücken in der Gesetzgebung« sprechen will, nachdem die Erfahrung seit 200 Jahren bewiesen hat, dass dem Actienwesen die Kraft und Tendenz innewohnt, jede, auch die strikteste Gesetzbestimmung zu umgehen und illusorisch zu machen. Das was man den Actiengesellschaften unbedingt erlauben muss, genügt stets, um ihnen

A szédelgés olyan mint a járvány, hol kész anyagot, alkalmas táplálékot lel, hiába ott minden óvóintézkedés és törvényes rendelet; kitör az, nagyra nő és dúl mindaddig míg számos bukás után az általa meghódított tért el nem foglalja a kijózanodás.

auf die Dauer Alles erlaubt zu machen. *Perrot. Der Bank-, Börsen und Actienschwindel. Eine Hauptursache der drohenden socialen Gefahr. Rostock 1873. 119. l.* — Wo man dieses Actienwesen auch anfasst, da ist es faul und nichtsnutzig. Die Actiengesellschaft ist die grösste Institution zur Cumulirung von Capital auf unsittlichen Wegen und im ungeheuersten Massstabe. Sie ist die eigentliche Ursache jener ungesunden Capitalhäufung, deren Quelle die Socialisten im Erbrecht und an andern Stellen suchen, wo sie am allerwenigsten ist. *Perrot. U. o. 76. l.* — Ezzel ellenkező felfogás mutatkozik következő idézetekben: — Ein Prohibitivsystem, geschöpft aus den Erfahrungen einer kurzen Anzahl Jahre und gerichtet lediglich gegen diejenigen Erscheinungen, durch welche sich in dieser Zeit die betrügliche Gewinnsucht Einzelner manifestirt hat, bietet diese Garantie nicht. Es würde nur dem Publicum den gefährlichen Schein einer Rechtssicherheit geben und die Gesetzgebung in der That mit dem Character einer Gelegenheitsgesetzgebung behaften. *Wiener. Zur Reform etc. 3. l.* — Die bekannten Missstände sind wesentlich bereits seit Jahrhunderten in allen Ländern Europa's hervorgetreten, nur in letzterer Zeit mannhafter als früher, entsprechend dem durch Vermehrung der Kapitalien und den Weg geschäftlicher Unsicherheit gesteigerten Associationstrieb. Ihr Wachsthum ist kein qualitatives, sondern ein quantitatives. Der Wegfall der Staatsconcession hat die Vermehrung der Actiengesellschaften, nicht aber die Missstände befördert, höchstens die letzteren in höherem Grade aufgedeckt. *Goldschmidt U. o. 30.* »Roppantul visszaéltek ez utóbbi időben a részvénytársulati intézménnyel; óriási szédelgésre szolgált alkalmul; ezer s ezer egyeseket gazul kizsebeltek; a nemzetgazdászati életet felzavarták, mélyen károsították; a társadalom szivét, eszét megmetélyezték!« Szomorú valóság mindez. De az észszerű társadalomszervezésben, a szabadságos jogállamban már nem szokás az üdvös intézményt kinövései miatt kiirtani, a bajt a beteg kivégeztetésével orvosolni. A tőkeegyesülés talán leghatalmasabb rugója az ujabbnál csodaszzerű nemzetgazdászati fejlődésének; ennek köszönjük nemcsak a közlekedési, gyári s hasonnemű nagyszerű vállalatokat, melyeket még a legdús gazdagabb egyesek is soha nem mertek volna kezdeményezni, s még kevésbé tudták volna véghezvinni; a hitel általánosabbítását, a mezőgazdaság, az ipar s kereskedelem előrehaladását is, száz és száz alakban előmozdítja a tőkék egyesülése; szükségtelen kimutatnom,

Ha lehetséges volna is az üzleti élet erőszakos elfojtása által a szédelgést egyes üzleti szakaszokból, például a részvényvállalatokból kiszorítani, csak annál nagyobb hévvel törne az ki más oldalon, mindaddig míg a folytonos gyógyítási szándék mellett a hitel alapjai teljesen meg nem semmisíttetnek, s a forgalmi élet, jelen nagyszerűségéből az egyszerű csereüzlet primitív és veszélyt magában nem rejtő állapotába vissza nem süllyesztetnék.

II.

Hogy pedig azon indítványok és intézkedések, melyek újabb időben a részvénytársulati szédelgés megakadályozása céljából követeltetnek, — a szédelgést meg nem szüntethetnék, ki fog tűnni, mihelyt azokat tüzetesebben megvizsgáljuk.

Újabb időben majdnem általánosan követelik azt, hogy a nem készpénzbeli betétek értékének megállapítása külön alakosságok megtartása mellett a társulati közgyűlésnek tartassék fen. Ezen kíváncsi az tapasztalatból keletkezett, hogy a részvénytársulatok alakulásánál az alapítók rendszerint saját vagyonuk egyes részeit, például az általuk eddig kezelt gyárt, vagy telket szolgáltatják át a társaságnak, de oly áron, mely a valódi értéket többszörösen felülhaladja.

A szédelgésnek e neme ellen különböző intézkedések ajánlatnak, jelesül hogy az ily vagyonátvétel az első közgyűlés által megbecsülendő s az így megbecsült érték az alapszabályokba felveendő ⁹⁾, vagy hogy ily vagyon hitelesen

mert kézzelfogható, hogy ezen fejlődés hordereje nem csupán nemzetgazdasági. Tagadhatlan az is, hogy a tőkeegyesülés csodát mivelő intézménye, kitűnő eredményei s roppant kicsapongásai daczára, szerepe még le nem játszotta; főkép hazánkban még nagyon rászorulunk elevenítő, teremtő erejére; még sok jót, hasznost követelünk s várhatunk célszerűen vezetett közbenjárásától. Akadályt gördíteni a tőkeegyesülés fokozatos terjesztésének elébe, azonos volna nemzetgazdasági fejlődésünk szándékos fennakasztása, majdnem lehetetlenítésével. — *Horn törvényjavaslatának indoklásában.*

⁹⁾ Ha valamelyik részvényes oly betétellel járul az alaptőkéhez, mely nem készpénzből áll, vagy ha az alakítandó társaság valamely telepet, vagy egyéb vagyonságokat vesz át, — a betétel ille-

becsültessék meg; vagy hogy az első közgyűlés egy bizottságot küldjön ki, mely a vagyonrészt megvizsgálja, jelentést tesz s a következő közgyűlés e jelentés alapján határozza meg a vagyonrész értékét.¹⁰⁾

Mindezen intézkedések nagyon gyarlók, mert élelmes alapítók azokat könnyen kijátszhatják, ha általában gátolva látják működésüket általuk. Az első közgyűlések nagyon is az alapítók nyomása alatt állnak, s ha ezek általában külön

tőleg a vagyonságok értékét, az alakuló közgyűlés állapítja meg, egyszersmind meghatározván az átvett tárgyakért adandó részvények számát, vagy azon árt, melyben a kérdéses tárgyak átvételnek. — Az e részbeli megállapodások épügy, mint azon különös előnyök, melyek egyes részvényeseknek biztosíttatnak, az alapszabályokba felveendő; ellenkezőleg a társaságra nézve kötelező erővel nem bírnak. — A határozat hozatalánál, az érdekelt részvényes, szavazati joggal nem bír. — *Apáthy törvényjavaslota 188. cikk.* — Wenn ein Actionär eine auf das Grundkapital anzurechnende Einlage macht, oder wenn Anlagen, oder sonstige Vermögensstücke von der zu errichtenden Gesellschaft übernommen werden sollen, so ist in dem Gesellschaftsvertrage der Werth der Einlage oder des Vermögensstückes festzusetzen, und die Zahl der Actien oder der Preis zu bestimmen welche für dieselben gewährt werden. Jeder zu Gunsten eines Actionärs bedungene besondere Vortheil ist im Gesellschaftsvertrage gleichfalls festzusetzen. *Német kereskedelmi törvény 209. b.*

¹⁰⁾ Lorsqu'un associé fait un apport qui ne consiste pas en numéraire, ou stipule à son profit des avantages particuliers, la première assemblée générale fait apprécier la valeur de l'apport ou la cause des avantages stipulés.—La société n'est définitivement constituée qu'après l'approbation de l'apport ou des avantages, donnée par une autre assemblée générale, après une nouvelle convocation. — La seconde assemblée générale ne pourra statuer sur l'approbation de l'apport ou des avantages qu'après un rapport qui sera imprimé et tenu à la disposition des actionnaires, cinq jours au moins avant la réunion de cette assemblée. *Francia törvény 4. cz.* — Végérvényesen az alakuló közgyűlés nem határozhat, ha az alaptökének egy része nem készpénzben, hanem valamely telek, telep, vagy más értékességben áll, vagyis midőn az alapszabályok valakinek külön előnyöket biztosítanak. Az alakuló közgyűlés egy külön bizottságot vagy az ideiglenesen megválasztott, illetőleg megerősített igazgatóságot megbizandja az értékesítések s szerződések megvizsgálásával. A vizsgálat eredménye írott és indokolt jelentésben a minél előbb e czélra összehívandó második közgyűlés elé terjesztetik, mely végérvényesen határoz. *Horn javaslatának 4. cz.*

érdekeket akarnak érvényesíteni, erre elég mód és alkalom kínálkozik; így a közgyűlésen maguk részére pártot alakítanak, hites becslésnél a netán kisebb érték mellé saját személyes tevékenységük által létesített előnyöket helyeznek, a mennyiben például egy gyár felszerelése mellett még eddigi üzleti összeköttetéseiket is mint matematikailag meg nem becsülhetőket felhozzák ¹¹⁾).

Más követelmény a részvények tőzsdei eladására vonatkozik s kívánja, hogy csak bizonyos összeg befizetése ¹²⁾ vagy csak az első üzleti év lejártá, vagy általában csak teljes befizetés után legyen az eszközölhető, ellenkező esetben az adásvevés semmisnek tekintetik. Ezen intézkedés által a részvényekkel való üzérkedést, mely különösen a vállalatok kezdeményezésekor nagyon is szokásos és ép akkor nagy jóveldelemzőséggel jár, kívánják megszüntetni. — Tőzsdei tilalmak általában oly jellegűek, hogy megtartásuk az üzletezők tetszésétől függ s ha ezek előnyösnek látják a tilalom meg nem tartását, találhatnak módot arra hogy törvényes alak segítségével a törvény által tiltott üzletet foganatosíthassák. De nem tekintve ezt, a tőzsdei eladás számos esetben azon egyedüli út, melyen valamely vállalat részére nagyobb figyelmet lehet kelteni, mely által a vállalat iránt részvét ébresztetik, szóval mely által a vállalat létesülése sok esetben egyedül lehetséges.

A társaság szervezetére nézve gyakran az on megszoritás követeltetik, hogy a választmányi tagok egymással rokonságban ne álljanak, hogy rokon tárgyú vállalatoknál ugyanazon választmányi tagok ne működhessenek,

¹¹⁾ Nun sind aber diese »appréciateurs« und »approbateurs« keine andere Personen, als die Gründungsgenossen selbst. Während ohne dieselben die Gründer wenigstens dem Publicum gegenüber verantwortlich bleiben würden, beeilt sich auf diesem gutgemeinten Wege der Gesetzgeber selbst, den Special-Vortheil der Gründer in deren Interesse von Antastungen der Actiengesellschaft in ihrer späteren Configuration zu befreien und in Sicherheit zu bringen. *Wiener. Zur Reform etc.* 8. l.

¹²⁾ Les actions ou coupons d'actions sont négociables après le versement du quart. *Franzia törvény 2. cikk.*

hogy a társaság igazgatója általában kereskedelmi üzleteket se saját se mások javára ne létesíthessen ¹³⁾, hogy a választmányi tagok a társaság érdekéhez biztosíték, különösen társulati részvények letétele által szorosabban fűzessenek ¹⁴⁾ és hogy a választmányi tagok a társulat által kötött üzleteknél se közvetlenül se közvetve részt ne vehessenek ¹⁵⁾.

¹³⁾ A cégvezető, vagy az, ki kereskedelmi meghatalmazott minőségben egy egész kereskedelmi üzlet vezetésével megbízatik, főnöke beleegyezése nélkül se saját, se más részére nem kereskedhetik. *A magyar keresk. törvény tervezetének 57. cikke.* Az előbbeni két cikk intézkedései azokra is alkalmazandók, kik részvénytársaságoknál mint igazgatók, műszaki vezetők, vagy más minőségben, a vállalati üzlet vezetésével megbízatnak. U. o. 58.

¹⁴⁾ Les administrateurs doivent être propriétaires d'un nombre d'actions déterminé par les statuts. Ces actions sont affectées en totalité en garantie de tous les actes de la gestion, même de ceux qui seraient exclusivement personnels à l'un des administrateurs. Elles sont nominatives inaliénables, frappées d'un timbre indiquant l'inaliénabilité, et déposées dans la caisse sociale. *Franczia törvény 26. cz.* — Chaque administrateur doit affecter, par privilège, un certain nombre d'actions à la garantie de la gestion. *Belga törvény 47. cz.*

¹⁵⁾ Il est interdit aux administrateurs de prendre ou de conserver un intérêt direct, ou indirect dans une entreprise ou dans un marché fait avec la société ou pour son compte, à moins qu'ils n'y soient autorisés par l'assemblée générale. *Franczia törvény 40. cz.* — L'administrateur qui a un intérêt opposé à celui de la société, dans une opération soumise à l'approbation du conseil d'administration, est tenu d'en prévenir le conseil et de faire mentionner cette déclaration au procès verbal de la séance. Il ne peut prendre part à cette délibération. Il est spécialement rendu compte à la première assemblée générale avant tout vote sur d'autres résolutions, des opérations dans lesquelles un des administrateurs aurait eu un intérêt opposé à celui de la société. *Belga törvény 50. cikk.* — The office of director shall be vacated, if he holds any other office or place of profit under the company . . . if he is concerned in or participates in the profit of any contract with the company. But the above rules shall be subject to the following exceptions: that no director shall vacate his office by reason of his being a member of any company which has entered into contracts with, or done any work for, the company of which he is director; nevertheless he shall not vote in respect of such contract or work; and if he does so vote, his vote shall not be counted. *Az angol*

Az efféle intézkedések nagyon magukon viselik a szűkkeblűség jellegét, és az üzleti élet fejlődése mellett a részvénytársulatok vezetésétől gyakran ki fogná zárni ép azokat, kik arra leginkább vannak hivatva. A rokonsági kötelék alig fűzi szorosabban össze az egyéneket, mint az üzlettársi viszony, mely az anyagi jutalmazás kecsegtető adományai által teszi közös érdeküekké a közös üzletben működőket. A versenyző vállalatoknál való tényleges részvétel kétségkívül gyakran a részvénytársulatok kárára lehet, de gyakran előnyökkel is kínálkozik, azonkívül pedig a társaságnak teljes jogában áll azokat, kiket nem talál alkalmasoknak, választmányi tagokká nem választani, vagy bármikor a választmányi tagok sorából kitiltani, minek tehát itt a törvényhozás útján előre valamit határozni, a minek szüksége legalább is kétes. A vezérő igazgatót eltiltani kereskedelmi üzletektől teljesen hiábavaló; ha az ily üzleteket akar létesíteni, elég utat és módot talál az üzleti élet tekervényes területén, melyen tetzése szerint szabadon tehet a mit akar, a nélkül hogy valaki rábizonyíthatná törvényellenes cselekvényét. Különben nagyon veszélyes ez elvnek alkalmazása, főkép a kisebb részvénytársulatokra nézve, melyeknek tevékenysége talán csak időszakonként lép föl, pl. egy gőzcséplő gépeket kölcsön adó részvénytársaságnál mennyire fölszöktetné az igazgató fizetését a törvénynek oly intézkedése, mely az igazgatót eltiltaná kereskedelmi üzletektől, holott maga a társaság, igazgatójának tevékenységét egészben véve csak az év csekély részében igényli. A biztosíték letétele, nem is említve a biztosíték benső indokolatlanságát, különösen ártalmas volna a részvénytársulatoknál azért, mert ha a törvény ki nem játszatnék, csak vagyonos egyének jöhetnének a választmányba, pedig a részvénytársulatok ügyeinek elintézésénél nem ez képezi a főminősítvényt, hanem igen is a képesség, a tehetség s az ügyesség, — biztosíték letétele mellett ezen minősítvények mellékes jelentőségüekké súlyosztatnének, a mi a részvényvállalatok élőnyére épen nem szolgálna.

törvényhez csatolt »Regulations« for management of a company limited by shares (57. cikk), mely alapszabályok hiányában alkalmazandó.

Ugyancsak a társaság szervezetét illetőleg továbbá azon követelménnyel is találkozunk, hogy a közgyűlések álrésztvényesek (ú. n. Strohmänner) által meg ne hamisíttassanak, vagyis hogy a közgyűlési határozatok akkép és azok által hozassanak, a mint és a kik által azt az alapszabályok követelik.

E célból részint azok büntettetnek, kik álrésztvényesekül jelenkeznek, azaz kik résztvényesi jogosítvány nélkül tényleg megjelennek és szavaznak a közgyűlésen ¹⁶⁾; részint azok kik álrésztvényeseket küldenek a közgyűlésre, azaz kik saját résztvényeik kikölcsönzése által nem résztvényeseket oly helyzetbe hoznak, hogy látszólag résztvényesekül szerepelhesenek ¹⁷⁾; azonkívül pedig bizonyos alakszerűségek követeltetnek, melyek által ily álrésztvényesek könnyen fölismertetnek, pl. azáltal, hogy a közgyűlés előtt néhány héttel a résztvények letétele követeltetik s a letevők nevei közöltetnek ¹⁸⁾. Korántsem akarjuk azt állítani, hogy álrésztvényesek segélyé-

¹⁶⁾ Sont punis d'une amende de cinq cents a dix mille francs. . . ceux qui en se présentant comme propriétaires d'actions ou de coupons d'actions qui ne leur appartient pas, ont créé frauduleusement une majorité factice dans une assemblée générale, sans préjudice de tous dommages-intérêts, s'il y a lieu, envers la société ou envers les tiers. *Francia törvény 13. cikk.* Ugyanigy hangzik a belga törvény 131 cikke, mely a büntetést 50—10.000 francra szabja. — Csak a résztvény tulajdonát illetvén a szavazati jog, a ki nem valódi birtokát képező résztvények vagy részletjegyek alapján bitorolja a közgyűlésben való résztvételt, ezer forintig menő pénzbírságban marasztalható minden jogtalanul igénybe vett szavazatért. Ha ezen, a szavazás meghamisítását célzó mivelet az igazgatóság által vagy tudtával létesítettik, az igazgatóság tagjai egyetemlegesen felelnek mind harmadik személyek, mind a társulat irányában minden ebből eredő kárért. *Horn javaslatának 17. cz.*

¹⁷⁾ Sont punis d'une amende de cinq cents a dix mille francs. . . ceux qui ont remis les actions pour en faire l'usage frauduleux. *Francia törvény 13. cikk.* — Ugyanigy a belga törvény 131. cikke.

¹⁸⁾ A szavazási jog gyakorlata feljogosító részletjegyek vagy résztvények tíz nappal a közgyűlés előtt leteendő a társulatnál, vagy az összehívásban kijelölt helyeken. Az igazgatóság összeállítja és sokszoroztatja a szavazatképes részesek névlajstromát, letéteményezett résztvényeik és az őket illető szavazatok számának egyenkénti kijelölésével; e lajstrom a közgyűlést megelőző harmadik naptól fogva a társulat helyiségeiben mindenkinek kívánatra kiszolgáltatik. *Horn javaslatának 15. cz.*

vel létesült közgyűlések és határozatok czélszerűek vagy épen szükségesek, és hogy álrészvényesek csak a tőkehatalom egyszerű és természetes következményei, s hogy ily közgyűlések a tőkehatalom szereplésének az alapszabályok által történt korlátozása, jelesen a szavazati jognak megszorítása folytán okvetlenül létesülnek, és így a tőke csak jogát gyakorolja, ha bármily úton, szavazati jogában korlátozva, jelentőségét álrészvényesek segélyével érvényre kívánja juttatni. De a törvényhozást nem látjuk elég hatályosnak arra nézve, hogy álrészvényesek fölléptét megakadályozhassa, és ha mégis teszi azt, oly nehézkes gépezetet fog meghonosítani, mely mellett a részvények forgalma, tehát legtöbb esetben a részvények értékének főalapja határozottan meg fog ingattatni. Előmutatóra szóló részvényeknél—tehát különösen világjelentőségű vállalatoknál — az álrészvényesek épen nem lesznek fölfedezhetők, mivel ez esetben részvényesnek az tekintetik, ki a részvényt bírja. Névre szólóknál pedig csak az esetben lesz e körülmény érvényesíthető, ha az eladás üres hátírat mellett egészen eltiltatik, vagyis ha a mindenütt honos adásvevési alak, mely a részvényeket forgalomké pesekké teszi, megszüntettetik.

Vannak még ezeken kívül oly követelmények, melyek különösen a részvényvállalatok üzleti oldalát érintik. Így tiltatik a saját részvényeknek szerzése, és az azokra nyújtandó kölcsönadás.¹⁹⁾ E tilalom rendszerint két szempontból tar-

¹⁹⁾ Die Actiengesellschaft darf eigene Actien nicht erwerben. Sie darf eigene Actien auch nicht amortisiren, sofern dies nicht durch den ursprünglichen Gesellschaftsvertrag oder durch einen, den letzteren abändernden, vor Ausgabe der Actien gefassten Beschluss zugelassen ist. *Német ker. törv. 215. cz.*

A részvénytársaságnak saját részvényeit sem visszaszerezni, sem törlesztés útján forgalmon kívül helyezni nem szabad. Kivételnek e tekintetben akkor van helye, ha a részvényeknek kisorsolás útján leendő törlesztése az alapszabályokban, vagy ezeket módosító, de a részvények kibocsátása előtt keletkezett, határozatban megállapítottott. *Apáthy: Magy. keresk. törvényjavaslat 197 lzikk.*

Saját részvényeit a társulat se nem vásárolhatja, sem zálogul el nem fogadhatja. *Horn javaslata 12 cz.*

tatik szükségessé; egyrészt ugyanis fölhozzák, hogy nem lehetne képzelni jogilag oly állapotot, melynél a részvénytársaság saját maga magánál részvényes is legyen, vagyis, hogy a részvényesek közt, kiknek összessége a részvénytársaságot képezi, maga a részvénytársaság is szerepeljen. A forgalmi élet mindazáltal számos, tökéletesen analog viszonyokat létesített, melyeket a jogászai régiebb fölfogás époly lehetetleneknek tartott; így a telekkönyvi intézmény folytán a tulajdonos saját maga mint hitelező kebeleztetetheti magát saját ingatlanára; — a váltóüzletben a kiállító vagy az elfogadó, mint forgató szerepelhet, a nélkül, hogy ily állapotból visszás eredmények származnának,—Másképpen a tilalom üzleti szempontból tartatik szükségesnek és védői azon szédelgésekre utalnak, melyek a saját részvények adás-vevéséből keletkeznek s melyek által a társulati alaptőke csökken, szóval a részvényeknek vásárlása által a társulat hitelezői érdekeikbeveszélyeztetnének, mivel a társulat — mint tőketársulat — a hitelezők jogos követeléseire ellenében a részvények vásárlása által az alaptőkét kisebbiti. Ha a tilalom a szédelés említett nemét megszüntetné, vagy ha a részvénytőke állandó fentartását lehetségessé tenné, úgy talán kifogást nem kellene tennünk ezen nézet ellen, mert a saját részvényekkel való üzérkedés tényleg sok esetben visszaélésekre adott alkalmat; de semmi sem könnyebb, mint ezen tilalmat kijátszani, ha valamely intézet csakugyan saját részvényeivel akar üzérkedni, mert nem kívántatik más, mint hogy egy hasonló vállalkozó részvénytársulattal kölcsönös üzleti szerződést kössön, melynek alapján az egyik társulat a másik társulat részvényeit vásárolja s így a tilalom fenállása mellett a félt üzlet szilárd vállalatok által nem, de igenis egész rendszerességgel és épen szédelési czélból fog üzletelni. Azonkívül még meg kell jegyezni, hogy mindazok, kik a saját részvényekkel való üzletet tiltják, korántsem tiltják a részvények törlesztését; — tehát megengedik, hogy az alaptőke bizonyos körülmények között rendszeresen csökkentessék, illetőleg egészen visszafizetessék, de hogy terv nélkül az egyes körülmények által indokolt esetekben történjék az alaptőke egy részének visszafizetése, ez ellen fölszólalnak és ezt tilalmazandónak tartják.

Pedig a saját részvényeknek vásárlása gyakran igen előnyös eszköz a talán nagyon magasra szabott tőke csökkentésére. Sok üzletnél, főkép pénzüzletnél, a saját tőke aránytalan nagysága magát az üzletet is korlátozza, az üzlet nyereségét kisebbiti, szóval útjában áll a szabad mozgásnak. Ennek ellenében igen sok intézet, például Németország több bankja, és nálunk is több intézet pl. az Athenaeum, az üzleti tőke leszállítása végett részvényeit vásárolta és semmisítette meg a nélkül hogy ezáltal akár szédelgés czéloztatott, akár pedig a társulat hitelezői károsodást szenvedtek volna ²⁰⁾).

Az alaptőke szilárdságának biztosítása végett és szintén a szédelgés megakadályozása céljából gyakran követelik, hogy az alaptőke új részvénykibocsátás által csak azon esetre legyen szaporítható, ha az előbbi kibocsátás által elhelyezett részvények teljesen befizetettek ²¹⁾). Kétséget sem

²⁰⁾ A részvények visszavásárlási joga nagyon vitás, de még nagyon keveset tárgyalt kérdés. Irodalmilag fontosabb értekezések e tárgyban: — *Dr. Jacques*: Soll einer Aktiengesellschaft das Recht zustehen, ihre eigene Actien anzukaufen. Allg. öst. Gerichtszeitung 1869. 50 sz. — továbbá *Renaud*: Recht der Actiengesellschaften több helyütt — *Mittermayer* a Goldschmidt-féle Zeitschrift für Handelsrecht 12 kötetében — *Endemann* az öst. Gerichtszeitung 1869. 78—18 számában. — *Keyssner*: Die Actiengesellschaften und die Kommanditgesellschaften auf Actien unter dem Reichs-Gesetz vom 11. Juni 1870. 217 lap. — Die Bestimmung dass die Actiengesellschaft eigene Actien nicht erwerben darf, hat sich als ziemlich effectlos erwiesen. Es ist offenkundig dass namentlich die Actienbanken dieselbe theils umgehen, indem sie z. B. ihre Actien als Lombard einnehmen, theils direct übertreten. *Behrend, Zur Reform etc.* 47. l. — Nunmehr ist der Erwerb eigener Actien schlechthin verboten. Die bedenklichen Konsequenzen einer so kategorischen und allgemein gültigen Vorschrift hat man sich in den Berathungen des Reichstages nicht verhehlt, indessen auch diesen Satz passiren lassen. Wer die Zustände des Verkehrslebens kennt, darf sich dabei beruhigen, dass sich die Praxis doch zu helfen wissen wird. *Endemann, Gesetz betreffend die Actien-Gesellschaften vom 11. Juni 1870.* 40. l.

²¹⁾ A részvénytársaság, az eredetileg kibocsátott részvények teljes befizetése előtt, új részvényeket ki nem bocsáthat. A teljes befizetés előtt kibocsátott új részvények érvénytelenek, s azok kibocsátói

szenvet, hogy új részvények kibocsátása által gyakran nagy visszaélések történnek és hogy sok esetben a kibocsátás egyszerűen a választmányi tagok vagy az első aláírók nyereszke-
dési szándokában találja indokát; de másrészt szintén kétségsbe nem vonható az, hogy új kibocsátványok által a társulat alaptőkéje egészen más arányban növekszik, mint már elhelyezett részvényekre még künnálló követelések befizetése által. De továbbá magára a társulati hitelre egészen más hatású a későbbi befizetéseknek elrendelése, mint új részvények kibocsátása. Sok esetben a társulat biztos bukásnak megy elébe, ha befizetéseket rendel el, holott ellenkezőleg új részvények kibocsátása által a már bukó félben volt is gyakran erősbült. ²²⁾

Gyakran ugyanazon alakszerűségeket, melyek a részvényeknél kívánatosak és szükségesek, jelesül az alapszabályokban való feltüntetés, az elsőbbségi kötvényekre nézve is követelik ²³⁾. De míg a részvényeknél ily alakszerűség megtartása igazolt, mert a részvénytőke a társulat alapját, lényegét képezi, s így az alapszabályokban a részvényekről

minden a kibocsátásból eredhető kárért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek. *A p á t h y. A magy. keresk. törvény tervezete 198 cz. — Ugyanezen álláspontot védelmezi A u e r b a c h: Das Actienwesen. Frankfurt a. M. 1873. czimű művének 91. lapján.*

²²⁾ Wenn dagegen in Frage kommt, ob von Gesetzeswegen eine neue Emission verboten sein soll, bevor die ersten Aktien vollgezahlt sind, so fürchte ich, dass mit solcher ängstlichen Freiheitsbeschränkung gute Unternehmungen geschädigt werden können, indem sie, erkennend dass das Grundkapital zu niedrig bemessen sei während der Bauzeit den günstigen Markt zur Ausgabe weiterer Actien nicht benutzen dürfen. Wo gegen einzelne Schadenfälle sofort eine gesetzgeberische Thätigkeit herausgefordert wird, verlangt man eine Gelegenheitsgesetzgebung der gefährlichsten Art. *Keyssner. Die Actiengesellschaften 205. l.*

²³⁾ Az alapszabályokban különösen következőket kell megállapítani. . . . 8) az esetleg kibocsátandó elsőbségi kötvények mennyiségét és névértékét, az azok után fizetendő kamatok magasságát és a törlesztés módját, nem különben azon előjogokat, melyek az elsőbségi kötvények birtokosait illetik; *A p á t h y. A magy. keresk. törvény tervezete 189. cz.*

részletesen intézkedni kell, addig az elsőbbségi kötvényeknél semmi benső ok sem harczol a mellett, hogy jogi és forgalmi viszonyaik a társaság alapokmányában szabályoztassanak.

Az elsőbbségi kötvények nem egyebek, mint adóssági kötvények; ha tehát az elsőbbségi kötvényeknél kívántatnának oly alakszerűségek, melyek az alapszerződésbe való fölvételt tételeznek föl, úgy joggal lehetne ezt bármely más adóssági nemnél is követelni, miután se a hitelezők, se a részvényesek az elsőbbségi kötvények által létesített adósságnál más módon nincsenek érdekelve, mint bármely más adósságnál.

Végül még egy követelményt kell fölemlíteni, és ez az, mely szerint bizonyos vállalatokra irányult részvénytársulatok más szabályzatok alá esnek; így biztosító társaságoknál nagyobb alaptőke kívántassék, bankoknál az egyes üzletek szabályoztassanak, jelesül az egyes üzleti ágak szoros összefüggésben álljanak az alaptőkével; vasutak vagy bankok egészen engedélyezés alá esnek s így tovább ²⁴). — Mind ezen követelmények összezavarják a társulati alakot magával a társulati üzlettel, pedig e kettőnek egymással semmi köze. Ha valamely üzletnél külön törvényes szabályzat szükséges, szabályoztassék ezen üzlet általában s akkor szabályozva leend az esetre is, ha részvénytársulat üzi azt; de a vállalatot szabályozni, mert részvénytársulat által gyakoroltatik, már csak azért is vizsgás, mivel ez esetben a vállalkozók a társulati alak kijátszására ösztönöztetnek s ha például a banküzlet a részvényvállalatoknál bizonyos korlátok alá esik, betéti társaságot (Commanditgesellschaft) fognak alakítani, melynél a betéteket részvényekre fogják szabni és elérik céljukat a nélkül,

²⁴) Így a francia törvény szerint a tontina és az életbiztosítási társulatok külön szabályozás alá esnek 66. cz. — a német törvény 207. a) a biztosító társulatoknál az egyes részvények összegét nagyobbra szabja, mint más részvénytársulatoknál; — *Apáthy* a magy. keresk. törvény tervezetében (247 és köv. czik.) az életbiztosító társulatokra külön szabályokat hoz föl: — *Horn* javaslatában (25. cz.) »azon vállalatokra (vasut, jegybank stb.), melyek természetüknél fogva külön engedély nélkül nem foganatosíthatók« a részvénytársulati törvényt alkalmazandónak nem tartja.

hogy a törvény által kiszabott és tervükkel meg nem egyező korlátokat megsértenék.

A szédelgés korlátozása ily eszközök által nem lehetséges; ezen eszközök csak a solid vállalatokra szabnak terhet, de ott hol tényleg visszaélések mutatkoznak, a visszaélések meggátlására hatályos eszközökül nem szolgálhatnak. Ezen intézkedések tehát mintegy a szédelgés előmozdítását czélozzák; mert ösztönt nyújtanak arra, hogy a részvénytársulatok oly működésekhez fogjanak, melyek által a törvény szerint tiltottakat mégis foganatosíthatják, a nélkül hogy a törvény szavait tényleg megsértenék. Már pedig törvényhozói szempontból semmit sem kell inkább kerülni mint oly határozatokat, melyeknek kijátszása bizonyos, — miután semmi sem árt annyira a törvényhozói tekintélynek, mint kijátszható és kijátszott törvények.

III.

A részvénytársulati alak az üzleti élet számos viszonyaiban nagy előnyöket nyújt, — de másrészt ismét épen ezen alak természeténél fogva számos visszaéléseket idéz elő. A törvényhozás tehát azon kényes helyzetben van, ha a részvénytársulati alak előnyösségét tartva szem előtt a részvénytársulatok keletkezését lehetőleg előmozdítja, ezen törekvés folytán a részvénytársulatoknál jelentkező visszaéléseket is előmozdítja; — és ellenkezőleg, ha a visszaélések lehető korlátozását tartja főczéljának, könnyen oly hatásúvá lesz, hogy a solid természetű vállalatok kifejlődését majdnem lehetetlenné teszi.

Ezen kényes helyzetben a törvényhozás legbiztosabban ér czélt, azaz a társadalom igényeinek leginkább meg fog felelni, ha a részvénytársulati ügy szabályzatánál a szabadság és az igazság elveit egész következetességükben alkalmazza. Teljes szabadság engedessék a társulási ügynek, de nehogy e szabadság visszaélésekre adjon alkalmat, párosíttassék az az igazság követelményeivel, azaz csak igazságot legyen szabad részvénytársulatnak is foganatba venni. Mi az igazságos, ezt ismét azon számtalan esetre, melyek a részvénytár-

sulati életben előfordulnak, előre körülszabni nem lehet; sőt esetről esetre az egyes részvénytársulatok keletkezésékor talán az előbb annyira divatozott engedélyezési rendszer szerint sem lehetett, mivel a társulat alakulásakor előre nem lehet tudni mily viszonyok közé fog az kerülni, s ennél fogva se az engedélyezés, se a törvény által meghatározott körülményes szabványok nem nyújtanak kellő biztosítékot arra nézve, hogy a társulati kezelés és működés az igazságnak meg fog felelni. E téren is, mint a társadalmi élet oly sok ágai-
ban, a szabadságnak és az igazságnak kettős és az életben gyakran egymásba ütköző elve leginkább akkor juthat érvényre, ha folytonos ellenőrzés és pedig az érdekeltek, az anyagilag érdekeltek folytonos ellenőrzése kényszeríti a társaságot ép úgy, mint a társaság kezelőit arra, hogy működésük igazságos legyen; ez pedig a lehető legnagyobb nyilvánosság meghonosítása mellett tényleg létesíthető is ²⁵⁾).

A részvénytársulati ügynél ennél fogva a törvényhozás főtörekvése az legyen, mikép juthat legnagyobb érvényesülésre a nyilvánosság elve, vagyis mikép válik lehetővé az érdekeltek közvetlen ellenőrzése mellett a szabadság és az igazság elvének folytonos valósulása. Oly alakszerűségek megállapításáról kell tehát gondoskodni, melyek mellett az érdekelt mindenkor tisztában lehet az ügyvitel természete iránt, és ha az ügyvitel tényleg igazságtalannak tűnnék föl előtte, legyen módjában a nézete szerint keletkezhető kárt a törvény oltalma mellett megállapítani, s az illetőt, ki cselekménye vagy mulasztása által a kár okozója gyanánt mutatkozik, kártérítésre szorítani. Vagyis a szabad cselekvéssel karöltve járjon a cselekvésért való felelősség, úgy, hogy a részvénytársulati ügynél a szabadság és igazság követelmé-

²⁵⁾ Vor Allem ist erforderlich, dass der Grundsatz der Öffentlichkeit in wirksamer Weise zur Geltung gebracht werde. Dem Publikum muss die Gelegenheit geboten werden, sich ein Urtheil über die Grundlagen und die Rentabilität des Unternehmens zu verschaffen; — den Actionären muss die Möglichkeit zustehen, sich einen Einblick in die Geschäftsführung zu verschaffen. *Behrend. Zur Reform* 49. l.

neyi a nyilvánosság és a felelősség következetes meghonosítása által jusson érvényre.

Mivel pedig a részvénytársulati életben három lényeges mozzanatot kell megkülönböztetni: az alakulás, — a működés — és a megszűnés mozzanatait, s mind ezen mozzanatokban más és más természetű viszonyokkal és egyénekkel találkozunk: a törvényhozásnak is a társulati életfejlődés ezen hármas viszonya szerint kell hogy külön érvényre hozza a nyilvánosság és felelősség elvét.

Az alakulás a társulat jövődöbéli működésére nézve döntő hatása, de egyszersmind szédelgésre és üzérkedésre legtöbb alkalmat szolgáltat. Az alapítók a vállalat iránt érdekeltséget keltendők, előkelő bankárokat, képviselőket, az aristocratia kiváló tagjait oly végből fogadják körükbe, hogy e jó hangzású neveknek alapítási programjukba való fölvétele által a közönség bizalmát megnyerjék; azonkívül a vállalatot szép színben festik, de egyuttal legtöbb esetben saját magánvagyonuk egyes részeit a társaság tulajdonába bocsátják mesés áron, programjukban pedig ezt úgy tüntetik föl, mintha nagy előnnyel szerzené meg e vagyonrészeket a társaság, és mintha ők csak fölláldozás mellett és a társulati érdek előmozdítása végett engednék át azokat. Nyilvánosság és felelősség az egyedüli sikeres eszköz az e nemű szédelgés tönkretételére, és a törvényhozás az alapításnál ez elveknek leginkább az által szerezhethet érvényt, ha az aláírást csak oly iven engedi meg, melyen világosan kiíratnak maguk az alapítók és pedig nem csak nevük, hanem állásuk és lakhelyük is; körülíratik továbbá a társulat czélja és lényeges alaperői, különösen az alaptőke nagysága és az egyes részvények száma és névértéke, valamint az alapítók által a társaság számára átszolgáltatandó vagyon (nem készpénzbeli betétek) értéke, úgy hogy az aláírók, illetőleg a társulathoz részt venni akarók, világosan lássák mindazt, a mi iránt szövetkezni szándékoznak. Nehogy pedig ez adatok közlésénél az alapítók hamis viszonyokat említsenek, tétessenek felelősekké az alapítók az adatok valóságáért s pedig még az esetre is, ha a társulat már végleg megalakult s hosszabb időig működik

is ²⁶⁾. Célzszerű szintén, ha az alapítók némileg számuk által is biztonságot nyújtanak s e végre az angol törvényhozás módjára az alapítók számának minimumát legalább hétre ehetne szabni ²⁷⁾.

Az alapításnál rendszerint szokásos azon eljárás, hogy az alapítók vagy a velük egyszándékúak a részvények kibocsátásából nyereséget akarnak huzni és a syndicatus kedvelt alakjában átvállalják az összes részvényeket, azaz aláírókul szerepelnek s azután tőzsdeüzérkedés segélyével magasabb folyamra hozzák a részvényeket s ekkor tuladnak rajtuk, nem törődve magával a vállalattal. Ezen üzérkedésen ismét a nyilvánosság és a felelősség elvének meghonosítása által lehet segíteni. Kimondandó ugyanis, hogy az eredeti aláíró, még azon esetben is, ha a részvényen tulad, a részvényösszeg bizonyos erejéig felel, legalább bizonyos ideig, p. egy évig. Leginkább megakadályoztatnék a részvényekkel való szédelgés, ha az aláíró a névérték teljes erejéig tétetnék felelőssé, ²⁸⁾ de ily intézkedésnél a tőkének gyors forgalmi

²⁶⁾ Legtöbb törvényhozó épen az alapítókat s az alapítást legkevésbé méltatja figyelemre. Kivételt képez e részben *Apáthy a magy. keresk. törv. tervezetében*. E tervezet 187. cikke szerint: Az alapítók biztositása, részvényaláírás által történik. Az e végre szolgáló felhívásnak magában kell foglalni: 1) az alakítandó társaság célját és tartamát; 2) az alaptőke mennyiségét; 3) a részvények számát és névértékét; 4) az aláírás helyét, idejét és módzatait; 5) az alapítók neveit, polgári állását és lakhelyét. De már az alapítók felelősségére nézve csak igen szűk s ép ennél fogva elégtelen határozmányt tartalmaz, midőn (185. cz.) mondja: Az alapítók, a részvényekre történt befizetésekért az aláírók, vagy ezek jogutódainak egyetemlegesen, összes vagyonyukkal mindaddig felelősek, míg ez alól, a közgyűlés érvényes határozata által, fel nem oldatnak.

²⁷⁾ Az angol törvény 6. cz. szerint legalább 7 személynek kell az associations memorandumot a bejegyzési hatóságnál benyújtani; a *francia törvény* 23. cz. szintén szól e hetes számról, de a társaság fennállását teszi függővé e számtól.

²⁸⁾ Les souscripteurs d'actions sont, nonobstant toute stipulation contraire, responsables du montant total de leurs actions; la cession des actions ne peut les affranchir de contribuer aux dettes antérieures à sa publication. *Belga törvény* 42. cz. — *Auerbach* idézett művében (86. l.)

képessége folytán a pénzerő csakhamar egészen elvonulna a részvényvállalatokból, azaz oly alakból, melynek sok esetben tanúsított czélszerűségét tagadni nem lehet, sőt mely számos esetben bizonyos vállalatok létesítésére az egyedül lehetséges alak. Ez oknál fogva elég, ha az eredeti aláíró a részvény értékének 40—50 %-ig tétetik felelőssé. Ily felelősség mellett a részvényeken való túladás ezen 40—50 %-nek befizetése előtt már csak nagy óvatosság mellett fog történni, a 40—50 % befizetése után pedig a vállalatok rendszerint annyira megszilárdultak és legtöbb esetben oly előnyös jövedelmet biztosítanak, hogy maga a részvény szédülésre nem fog használtatni, és ha használtatnék is, ez már nem a részvény természetéből, hanem más körülményekből magyarázható. — Az eredeti aláírók aláírásának constatalása czéljából lehetőleg eredeti aláírásokat és azoknak hitelességét kell elérni; igaz, hogy ez iránt törvényes szabályt föllátni nehéz, mert pl. az angol törvényhozásnak azon intézkedése, hogy az aláírás tanuk jelenlétében történjék ²⁹⁾, vagy 1840: 18. törvényczikkünknek határozata, hogy az aláírás a törvényhatóság előtt eszközöltessék, az üzleti életnek nem előnyös és hosszadalmas vagy legalább nehézkes alakszerű-

szintén ezen álláspontot foglalja el, szerinte »die gedachte Haftbarkeit ist nicht nur geeignet, der Gründungs- und der damit verbundenen Gewinnsucht im Actiengetriebe einen Riegel vorzuschieben, sondern sichert auch den Actienvereinen das zur Durchführung des Unternehmens erforderliche Grundapital. — Ugyanigy *Goldschmidt* (*Zur Reform etc.* 34. l.), szerinte »es leidet keinen Zweifel, dass an nichtvoll eingezahlte und nicht volleinzuzahlende Actien sich vorzugsweise die verderbliche Agiotage knüpft; dass die Aussicht, nach Einzahlung eines Theiles, von weiterer Verbindlichkeit frei zu sein, die Betheiligung an unsicheren Unternehmungen ohne ausreichende Prüfung in hohem Grade begünstigt; dass endlich die Actiengesellschaft selber in ihrer schwerfälligen Organisation des Schutzes nicht allein gegen Malversationen, sondern auch gegen Leichtsinns ihrer Organe bedarf, und dass eine Bestimmung des Statuts, es solle der Zeichner nach Einzahlung eines gewissen Procentsatzes frei werden, selten auf ausreichende Prüfung der Verhältnisse schliessen lässt.

²⁹⁾ Each signature is to be attested by one witness, whose a testation is to be valid throughout the united kingdom. *Angol törvény 11. cikk.*

ségnek fog tetszeni; de lehetne talán több elvnek egyesítése által, pl. eredeti megrendelő levél, törvényszékileg bejegyzett cézeknél, hol tehát az aláírás valódisága könnyen igazolható, egyszerű eredeti aláírás, tanuk előtti aláírás vagy hitelesített aláírás által a czélt elérni.

A társulat mindaddig létezőnek nem tekinthető, míg az alaptőkét szolgáltatni kész társtagok vagyis a részvényesek nem jöttek tisztaba az iránt, mit akarnak; az aláírás által ugyan kijelentik, hogy a társaság által kitűzött vállalatot támogatják, de mily föltételek mellett s mily viszonyok közt kívánják ezt tenni, ez iránt nem szoktak nyilatkozni. Mint minden társaságnál, úgy a részvénytársaságnál is, a társaság belviszonyait, szervezetét, tartamát stb. a társasági szerződés határozza meg. E szerződés, vagy az alapszabályok létrejöttével, illetőleg az alapszabályoknak a részvényesek részéről való elfogadásával, — történjék ez akár egyes aláírás útján, akár az u. n. alakuló közgyűlésen, — tényleg létesül maga a társulat is; mindaddig a társulat mint olyan nem létezik, minden, mi a társulat nevében történik, csak az alapítók felelőssége mellett történik, s mindenért az alapítók felelnek. — A társasági alapszabályok tartalma, természetesen mint minden szerződésé, a szerződő felek akaratától függ. Miután mindazáltal a részvénytársaság nehézkesen mozgó társas alak, és mind a részvényeseknek, mind a részvény-társasággal összeköttetésbe jövőknek érdekében fekszik, hogy a társas viszony lehetőleg szabatosan és világosan szabályoztassék: a törvényhozásnak feladata, hogy ez irányban is lehető rendet hozzon a társasági viszonyokba. Minden egyes társas viszonyt jelesül a társaság közegeit, a választmányt, a közgyűlést, a részvényesek szavazati jogát stb. minden egyes társaságra nézve egyenlőn nem lehet s nem is volna czélszerű szabályozni; itt a társaságnak szabad kezét kell hagyni. De a törvényhozásnak követelnie kell, hogy a társaság sarkalatos viszonyai az alapszabályokban minden esetre szabályoztassanak; történjék az akár úgy mint az angol törvényben, mely szerint az esetben, ha a társulati alapszabályok valami viszony iránt vagy semmi, vagy hiányos intézkedést tartalmaznának, vagy ha a társaságnak általában nincsenek alap-

szabályai, a törvényhez csatolt irányadó alapszabályok (Schedule A) nyerne alkalmazást ³⁰⁾; avagy történjék úgy mint azt a német törvény kívánja, mely szerint kijelöltetnek azon lényeges pontok, melyek iránt az alapszabályokban kell intézkedni s a társulat mindaddig megalakultnak nem tekintetik, míg a törvény ezen kellékének meg nem felelt ³¹⁾.

Habár az alapszabályok létre jötte által maga a társaság megalakultnak tekinthető is, még a külvilággal szemközt külön jogi személynek nem tartható. A jogi személyiség létesülése az állam elismerésétől függ; ez elismerést előbb az engedélyezés alakjában nyújtotta az állam, mivel mindazáltal az engedélyezési rendszer a részvénytársulati ügynél nagyon is kétes jellegűnek találtatott, az engedélyezés helyett ép úgy mint az egyéni kereskedőnek, vagy a társas kereskedésnek működésénél a cégbejegyzés, egy neme a bejegyzésnek mutatkozik szükségesnek, mely bejegyzés alkalmával azon viszonyok kellő igazolása követelendő, melyektől a törvény a részvénytársaságok alakítását föltételezi, tehát különösen az alapítás körül követelt alakszerűségek, az aláírás kitüntetésére szolgáló okmányok, az alapszabályok, az alakulási okmány bemutatása. A bejegyzés ténye által létesül jogilag is a részvénytársaság és ennek megtörténtéről már most a nagy közönség hírlapok által értesítendő; egyuttal pedig mindenkinek, ki a társulati viszonyok iránt fölvilágosítást kíván, megengedendő, hogy a bejegyzési hatóságnál az illető adatokat közvetlenül megtekinthesse s azokat lemásoltathassa ³²⁾.

³⁰⁾ Ezen »first shedule« czíme: Regulations for management of a company limited by shares.

³¹⁾ E részben mind a francia, mind a belga törvények, mind Horn javaslata hibás álláspontot foglalnak el, mivel általában nem intézkednek az alapszabályokról, hanem csak elvétele s kiszakasztva egyes társulati viszonyt szabályoznak az esetre, ha azok iránt magában az alapszabályokban intézkedések nem foglaltatnának.

³²⁾ A francia törvény (55. cz.), a német törvény (210 cz.), Apáthy javaslata (190 cz.) és Horn javaslata (6 cz.) a bejegyzésre a kereskedelmi törvényszékeket jelölik ki; az angol törvény ellenkezőleg egy külön adminisztratív hatóságot állít föl e czélból. A belga törvény nem ismer bejegyzést, csak kihirdetést, s e czélból szintén külön hivatalnok kijelöléséről szól (10 cz.)

Az így létrejött részvénytársaság működésénél mind a részvényesek, mind a társulattal üzleti viszonyban állók érdekei a törvényhozás figyelmét igénylik. A társulati közegek közt a közgyűlés csak nagyon nehézkesen mozog, s ép azért csak a legfontosabb tárgyakban intézkedhetik; — a közgyűlés a részvénytársaság törvényhozása, a kivitel nem tartozik és nem tartozhatik hatáskörébe; a társulat ügyeinek állandó vezetése egy állandó közeget (az igazgatóságot vagy a választmányt) tesz szükségessé. De éppen mivel ezen közeg intézkedik a társulat valamennyi ügyeiben és mivel természetesen csak a részvényesek akaratának szellemében működhetik, szükséges, hogy működése minden pillanatban ellenőrizhető legyen, s hogy e működésükért, ha a közgyűlés megbízásán túlmenne, vagy ha az annak ellenére történne, maguk az igazgatók személyesen felelősek legyenek ³³).

Az ellenőrzés lehetősége itt egyedül a helyesen szervezett nyilvánosság mellett képzelhető. E célból kívánatos, hogy mindenkor tudni lehessen, kik képezik az igazgatóságot és mikép gyakorolhatják a társulat képviseltetését; kívánatos, hogy ezen közeg időnként számot adjon a közgyűlésnek, hogy e számadás alkalmával az üzlet állását lehetőleg szabatos és világos mérlegben tüntesse föl, hogy ezen mérleg kellő nyilvánosságra jusson, s az érdekeltek által bármikor megsejmlélhető legyen.

E részben a társulat hitelezői irányában a nyilvánosság leginkább a bejegyzési hatóság segélyével érvényesíthető. E hatóságnál ugyanis minden a társulat belső szervezetét illető okmány, különösen az alapszabályok, minden közgyűlési jegyzőkönyv, mely a társulat alapszervezetében változást rendel, vagy általában az üzleti viszony tekintetében hozott határozatok, az évenkénti üzlet-mérlegek, az alaptőkében történt változások, befizetések vagy visszafizetések, a társulati igazgatók s az azokban történő változások bejegyzendőek, illetőleg

³³) Az igazgatók felelőssége iránt intézkedik a francia törvény (44 cz.), a belga törvény (52 cz.), a német törvény (239 cz.) Apáthy javaslata (226 cz.)

eredeti okmányok gyanánt leteendők, és bár kinek szabadságában álljon ez okmányokat megsejmelni, és azokból másolatokat kívánni. Ily berendezés mellett a társulati hitelezők minden iránt tájékozva lesznek, mi iránt általában érdeklődnek és egyuttal megtudhatják, ki ellen irányozhatják esetleg érdekeik veszélyeztetésekor a szükséges lépéseket.

A nyilvánosságnak említett berendezése a társulati részvényesekre nézve még nem elegendő, mert ők, mint a vállalat tulajdonképi intézői, közvetetlenül érdekelve vannak a vállalat minden mozzanatánál, s ha bármikor visszásságot tapasztalnak, közvetetlen föllépésük által ideje korán közbe kell lépniök. — Azonkivül ők vannak hivatva arra, hogy a rendesen évenkint tartandó közgyűlések alkalmával a társulat üzletmenete fölött döntsének, s az eljük terjesztett mérleget megbi-rálják. Mindezt csak akkor tehetik, ha még az üzleti év folyamában is bizonyos ellenőrzést gyakorolhatnak, vagy legalább a lehetőség nincs kizárva, hogy zavar vagy gyanu esetében tevőlegesen is fölléphetnek a társulat vezetői ellenében — Minden üzlet bizonyos tekintetben titokszerűséggel jár mivel épen a speculatio egész jelentősége abban fekszik, hogy a versenytárssal szemközt oly előnyökkel dolgozhasson, melyeket ez nem ismer vagy megszerezni nem tud. Az üzletnek ezen természeténél fogva nem is kívánatos, hogy maguk a részvényesek, kik üzleti tekintetben a társasággal szemközt bizonyára csak idegeneknek, sőt sok esetben versenyzőknek tekinthetők, a társulati üzletet lépésről lépésre, magukból a társulat könyveiből kísérhessék.

A nyilvánosság eszméjét tehát oly tág értelemben meghonosítani, hogy az egyes részvényes bármikor saját maga szerezhessen magának meggyőződést a társulati könyvekből és iratokból, nem czélszerű és nem is szükséges. Elég ha e tekintetben a részvénytőkének bizonyos részét képviselő részvényesek összegének megadatik azon jog, hogy kívánatuk folytán hatóságilag kijelölt egyének esetről esetre a társulati ügyállást a legkisebb részletekig megvizsgálhassák, s az így szerzett tapasztalatokról ismét e hatóság útján megbi-zoíknak fölvilágosítást adhassanak. Ezen joggal az illető részvényesek csak is gyanu esetén fognak élni s így az üzlet-

nek rendes menete nem fog megakadályoztatni s nem kell félni attól, hogy a részvénytársulatoknál ily intézkedés meghonosítása esetén visszasságok fognának tapasztaltatni ³⁴⁾. Mivel pedig a részvényesek, bármily igazoltak legyenek is az igazgatóság ellen felhozható vádak, a társulat ügyeinek intézésébe közgyűlésen kívül nem avatkozhatnak, és a részvénytársulatok sorsa fölött a részvényeseknek összesége s ez is csak közgyűlésen dönthet, a közgyűlések összehívása pedig a vállalat élén álló igazgatóság joga, mely ép oly esetekben nem fog e jogával élni, midőn tudja, hogy a részvényesek nagy része az üzlet vezetésével nincs megelégedve s így a közgyűlésen hihetőleg működése ellenében fognak hozni határozatot: — ismét alkalmat kell nyújtani arra, hogy az igazgatóság tetszése ellenére is közgyűlések létesülhessenek s e célból a részvényesek egy részének megadandó azon jog, hogy a közgyűlés összehívását az igazgatóságnál követelhessek s egyuttal megbizandó valamely hatóság (a bejegyzést eszközölő hatóság), hogy azon esetben, ha az igazgatóság ezen kívánságnak eleget nem tenne, a közgyűlés hatóságilag hívassék egybe ³⁵⁾.

³⁴⁾ Des actionnaires représentant le vingtième au moins du capital social peuvent, dans un intérêt commun, charger à leurs frais un ou plusieurs mandataires de soutenir, tant en demandant qu'en défendant une action contre les gérants etc. *Franceia törvény 17. cz.* — Ugyanezen jogot adja az angol törvény (56. cz.) a részvényesek egy ötödének, de oly megszorítással, hogy kérelmükre a »board of trade« jelöl ki egy vagy több vizsgálót (inspector), kinek feladata a társulat állapotát megvizsgálni.

³⁵⁾ Die Generalversammlung muss auch dann berufen werden, wenn diess ein Actionär oder eine Anzahl von Actionären, deren Actien zusammen den zehnten Theil des Grundkapitals darstellen, in einer von ihnen unterzeichneten Eingabe unter Angabe des Zwecks und der Gründe verlangen. *Német keresk. törvény 237. cz.* — Az alaptőke egy tizedrészét képviselő részvényes vagy részvényesek, a közgyűlés egybehívását az ok és cél kijelölése mellett, bármikor követelhetik. Ha e kívánságnak, az összehívásra jogosított közegek, három nap alatt meg nem felelnek, az érdekelt vagy érdekelték kérelmére, a közgyűlés összehívását, az illetékes törvényszék eszközli. *Apáthy A m. keresk. tj. 212. cz.* — Köteles szintén az összehívás, e két határidő megtartásával, midőn a rendkívüli közgyűlés az alaptőke egy tizedrészét képviselő részes

A mérleg és az üzlet megbirálása céljából multhatatlanul szükséges, hogy minden részvényes a közgyűlés előtt néhány hét tel a mérleg és az üzleti jelentés birtokában legyen, mivel csak ezen föltét mellett tehet tüzetesebb vizsgálatot a mérleg és az üzleti jelentés tartalmára nézve. A mérleg és az üzleti jelentés megbirálására legtöbb részvénytársulatnál a számvizsgálók intézménye szokásos; a számvizsgálók a közgyűlés előtt az üzleti jelentést és mérleget a társulat könyveivel összehasonlitják és az ez alkalommal tett tapasztalataikat a közgyűlés elé terjesztik. Habár ezen intézkedés, mint a társulati akarat kifolyása, előnyösnek tűnik is föl, annak a törvényhozás részéről kényszer alakban való elrendelése nem pártolható. Némely törvényhozás e tekintetben határozottan követeli, hogy ily számvizsgálók működjenek; így a francia törvény; — mások félhivatalos közegeket rendelnek a részvényesek ótalmára, s ezekre bizzák, közgyűlési határozat esetén, a számvizsgálást ³⁶⁾. Bármily kívánatosnak lássék azonban az igazgatóságnak kellő ellenőrzése, s bármily nagy előnyök származnának is egy lelkiismeretes számvizsgálói intézmény meghonosításából; — miután ezen intézmény egy-

vagy részesek által kívántatik; ha az igazgatóság a felszólításnak nem enged, vagy elmulasztja ennek teljesítését a kitűzött határidőben, az össze — hívás az érdekeltek kívánatára, az illetékes törvényszék által eszközöltetik. *Horn javaslatának 14. cz.*

³⁶⁾ Számvizsgálók — habár nem ezen kifejezéssel — kötelezőleg rendeltetnek a francia (32. 33. cz.), a belga (54 a.), a német (225.) törvények és Apáthy javaslatában (227. cz.); — az angol törvény magában véve mitem határoz, a »first shedule A.« alapszabályaiban mindazáltal van intézkedés »once at the least in every year the accounts of the company shall be examined, and the correctness of the balance sheet ascertained, by one or more auditor or auditors (83. cz.). — Eine directe Kontrolle durch den Staat erachte ich allgemein für undurchführbar und zweckwidrig. Sie ist vielleicht für Eisenbahn- und Versicherungs-Gesellschaften anzurathen. Dagegen halte ich für zuträglich Distriktskontrollämter zu begründen, welche auf Antrag einer gewissen Anzahl von Aktionären oder etwa des Aufsichtsraths die Geschäftsführung und den Vermögensstand der Gesellschaft einer Prüfung zu unterziehen haben und geeignetenfalls provisorische Massregeln zum Schutz der Actionäre oder der Gläubiger treffen dürfen. *Goldw i d t. Zur Reform 35. l.*

részt a részvényesek saját ellenőrködési tevékenységét bizonyos fokig csökkenti, — miután továbbá a számvizsgálásnak törvényhozásilag leendő elrendelésénél multhatatlanul a számvizsgálók felelőssége is ép oly szigorú mérvben honosítandó meg, mint a társaság ügyeit vezető igazgatóság felelőssége, és ez esetben az ellenőrzés nehéz voltánál fogva számvizsgálók nem igen találkozának; — s miután végül törvény által elrendelt számvizsgálók esetében maguk az igazgatók tevékenységükben részint némileg gátoltatnak, részint pedig a felelősség megoszlása miatt ismét talán könnyelműebb eljárásra ösztönöztetnek: — számvizsgálóknak törvény által leendő elrendelése szükségesnek nem látszik és alkalmazásuk egészen a társaság kényére hagyandó.

A részvénytársulat üzletének megszűnésével, megszűnik ugyan a vállalat, de nem szűnik meg az egyes részvényesek joga a társaság vagyonára; a részvényjog még kielégítést követel. Valamint a társulat alakulásánál, úgy hasonlóképp annak megszűnésénél is tág tér nyílik a szédelgésre; — pedig az eddigi törvényhozói törekvések a társaság ezen időszakát csak fölületes és gyakran jelentőséggel sem bíró intézkedésekkel látták el. A törvényhozásnak hivatása e téren is a nyilvánosság és a felelősség elveit meghonosítani. E czélból kimondandó, hogy a lebonyolítással megbízottak — az ugynevezett felszámolók — működésükért ép úgy felelősek, mint a társulat életében az igazgatók; hogy ép ezen felelősségnél fogva időszakonként, és pedig miután most már üzleti időszakról nem lehet szó, legalább félévenként a részvényesek közgyűlésén számolni tartoznak; — hogy a részvényesek meghatározott része ép úgy mint a társaság életében a leszámolásról vezetett könyveket és okmányokat megvizsgáltathatja és gyanú esetén vagy más alkalmas időben a részvényesek közgyűlését követelheti; végül, hogy ép úgy mint az igazgatók működésénél, a leszámolás fontosabb mozzanatait a részvénytársulati bejegyzésekre hivatott hatóságnál bejegyeztessenek és közhírré tétessenek.

Ezek azon fő elvek, melyek a részvénytársulati élet rendszerességét biztosíthatják, a nélkül, hogy a gazdaságban

oly szükséges szabadságot önkényesen megszorítanak, s a nélkül, hogy a részvényvállalatoknál honos szédelgést zsarnok intézkedések által még inkább előmozdítanak. Korántsem hiszszük, hogy ez intézkedések mellett visszaélések nem fognak mutatkozni, sőt ellenkezőleg meg vagyunk győződve arról, hogy az üzleti élet bizonyos szakaiban a szédelgés a részvénytársulatok körében mindenesetre kedvező tért fog találni. De van-e üzleti ág, hol a szédelgés kisebb-nagyobb mérvben nem jelentkezhetnék? A tőzsdén divatos különbözeti üzlettől kezdve a szilárd értékű és stabil földbirtok adásvevéseig nem mindenütt feltűnt-e már a szédelgés? és találkozott-e valaki, ki ezért a földbirtok adásvevését kívánta volna korlátozni? — A legszentebb tárgyakkal, az emberiség legmértöbb intézményeivel, és a társadalom legfontosabb alaptényezőivel visszaélések történtek, — de senkinek nem jutott még eszébe, vagy senki, ki az emberi természet lényegét ismeri, nem követelte azon intézmények megszüntetését, melyek visszaélésekre oly gyakran alkalmul szolgálnak, és ha valaki kiirtani kívánná a visszaélések minden fajtát, kiirtaná vele együtt az emberiség legszebb és legszentebb intézményeit, sőt következetességében ki kellene irtania magát az emberi nemet is ³⁶⁾.

³⁶⁾ A törvényjavaslatunk kiindulási pontját képező elvek s eszmék ugyanazok, melyeket hét évvel ezelőtt a francia kormány által közzétett jelentésben vallottunk. Kiemelendőnek tartjuk ezt annak jelzésére, hogy nem az utolsó válság okozta napi felháborodás befolyása alatt szövegeztük javaslatunkat s hogy távolról sincs szándékunkban, a jelen percz uralkodó hangulatának állandó kifejezést adni.

»Nagyon is látszik rajta!« Szívesen bevalljuk. Tudjuk azt mi is, hogy semmi sem kényelmesebb, s hogy nincs biztosabb mód olcsó népszerűségre szert tenni, mint a mennydörgő, kiirtási háborút követelő felszólalás valamely intézmény ellen azon perczben, midőn kiáltó visszaélések, melyekre alkalmul szolgált, a közvéleményt rendkívülien felháborították. De ezen az úton elfojtották nem egyszer a sajtószabadságot, a valódi vagy állítólagos visszaélések miatt, melyekre alkalmul szolgált; ugy a vallásszabadságot, ugy a polgári szabadságot, az iparszabadságot is. A szabadelvű országász, a haladás higgadt barátja ezen eszméjártást magáévá nem teheti, ezen eljárásra segédkezet nem nyújthat. Feladata: a visszaélések megakadályozása s szigorú megbüntetése által az illető szabadság egészséges fejlődését s becsületes felhasználását annál jobban biztosítani. *H o r n* javaslatának indoklásában,

A törvényhozás nem eszményi lények, hanem a véges természetű és gyarló ember számára van hivatva intézkedni. Ily állapotnál célja nem [eszményeket hajhászni, hanem azon lenni, hogy az eszményt alkalmas intézkedések által lehetőleg megközelítse s a visszaélések kitörését lehetőleg gátolja. Ezen törekvéseben a tapasztalás eredményeire kell támaszkodnia s az emberi gyarlóságot az illető térről lehetőleg oly intézkedések által kiszorítani, melyek azt leginkább meg-
hiusíthatják.

A részvénytársulati ügynél a tapasztalás azt mutatta, hogy minél szigorúbb, minél részletesebb intézkedések irányultak a szédelgés ellen, jelesül az engedélyezési rendszer korában ép úgy mint a részletes szabályzatokat tartalmazó törvényeknél: — annál nagyobb hévvel tört ki a szédelgés, annál nagyobb károkkal sújtotta a részvénytársulati alak a közgazdaságot. Az érdekeltek, a kik a szédelgés és a visszaélés által közvetetlenül károsulhatnak, még legjobban fognak örködni a lehető visszaélések meggátlása fölött, nekik kell a törvényhozás által az ellenőrzésre módot és alkalmat nyújtani, s azokat kik sérelmes tetteik vagy mulasztásaik által a károsodásokat előidézik, kártérítésre kell szorítani. Ép ezért a részvénytársulati ügy rendezésénél a részvénytársaság minden módosulásában a törvényhozás jelszava legyen: szabadság, nyilvánosság és felelősség.
